

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
професор

Роман БЛАГУТА

2024

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Тетяни БУРДІНОЇ на тему
«Заходи заохочення і стягнення, які застосовуються до
неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, та їх ефективність»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Кафедра кримінального права і кримінології факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ, заслухавши публічну презентацію наукових результатів дисертації Тетяни БУРДІНОЇ на тему «Заходи заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, та їх ефективність», а також за результатами оцінки рецензентів та експертної позиції учасників фахового семінару, проведеного 27 червня 2024 року, констатує наступне:

Тема дослідження є актуальною. На шляху до євроінтеграції України на сучасному етапі відбувається реформування кримінально-виконавчої системи, зокрема поширюється тенденція до поступової відмови від каральної парадигми правосуддя та здійснюється поетапне запровадження ювенальної пенітенціарної юстиції, а також продовжується втілення міжнародних стандартів у цій сфері як у правотворччю, так і правозастосовну діяльність Української держави. Національним законодавцем затверджено низку концепцій, стратегій, законопроектів у вказаній царині, проте на сьогодні особливо гострою залишається потреба у більш всебічній реалізації їхніх засад і положень. Означені вище процеси у кримінально-виконавчому праві України зумовлюють необхідність у приділенні особливої уваги питанню застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, оскільки вимагають максимального пристосування як законодавчих принципів, так і практичних особливостей їхнього застосування до новітніх викликів сучасної пенітенціарної парадигми.

Слід відзначити, що законодавство щодо застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, містить певні правові колізії, суперечності, неточності, прогалини тощо, зокрема стосовно переліку видів заходів заохочення та заходів стягнення,

змісту і обсягу окремих видів цих заходів, переліку та змісту підстав застосування заходів заохочення та заходів стягнення, а також особливостей порядку застосування заходів заохочення та заходів стягнення. Тому законодавство з означеної проблематики потребує оновлення доволі багатьох його засад і положень. А крім того, неузгодженість деяких норм з принципами міжнародного права у цій сфері вимагає удосконалення імплементації міжнародних стандартів щодо застосування до неповнолітніх ув'язнених заходів заохочення і стягнення у кримінально-виконавче законодавство України.

Важливо, що законодавець акцентує на необхідності забезпечення належного рівня наукового супроводження діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України з метою підвищення ефективності діяльності персоналу органів та установ виконання покарань. Відтак, саме відповідні наукові дослідження повинні стати підґрунтям для становлення ефективної практики застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі.

Поширення тенденції до зміни ідеологічної і практичної парадигми пенітенціарної системи та поступове запровадження ювенальної пенітенціарної юстиції, багатоаспектність та міждисциплінарний характер проблеми застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх ув'язнених, її недостатня сучасна теоретична опрацьованість, а також наявні суперечності у правовому регулюванні цих суспільних відносин зумовлюють необхідність наукового обґрунтування і системного вивчення окреслених питань, нагальність їх практичного вирішення шляхом формулювання пропозицій щодо законодавчого удосконалення таких заходів та розроблення практичних рекомендацій стосовно ефективізації цих заходів.

Усі ці аспекти підкреслюють важливість та актуальність обраної проблематики. З огляду на наведене вище, наукове дослідження Тетяни БУРДІНОЇ є актуальним і важливим для національної юридичної науки та практики.

Дисертація виконана відповідно до Плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ та теми науково-дослідної роботи на 2021–2024 рр. «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0121U113930).

Метою дисертації є комплексне дослідження теоретичних засад і практичних особливостей правового регулювання застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, а також виявлення їх ефективності та розроблення пропозицій щодо удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України у цій сфері та практичних рекомендацій стосовно ефективізації застосування таких заходів.

З огляду на мету, в дисертації вирішено такі завдання:

– досліджено поняття, сутність та значення заходів заохочення і заходів стягнення, що застосовуються до неповнолітніх ув'язнених;

– проведено аналіз видів заходів заохочення та заходів стягнення, що застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі;

– досліджено міжнародні стандарти застосування до неповнолітніх ув'язнених заходів дисциплінарного впливу та виявлено особливості впровадження деяких їхніх положень у національному законодавстві;

– визначено підстави застосування заходів заохочення і заходів стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі;

– розкрито особливості порядку застосування заходів заохочення і заходів стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі;

– охарактеризовано виправлення і ресоціалізацію неповнолітніх ув'язнених як критерій ефективності застосовуваних до них заходів заохочення і стягнення;

– встановлено значення принципу індивідуалізації у виховній роботі як засобу ефективізації заходів заохочення і стягнення, застосовуваних до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі;

– з'ясовано зміст і значення соціально-психологічних властивостей засудженого, у т. ч. ставлення та внутрішньої особистісної мотивації, як засобів ефективізації заходів заохочення і стягнення, застосовуваних до неповнолітніх ув'язнених;

– висвітлено поняття та загальну методику вимірювання ефективності в юридичній науці та в теорії кримінального покарання; а також визначено критерії оцінювання ефективності заходів заохочення і стягнення, застосовуваних до неповнолітніх ув'язнених;

– охарактеризовано методики дослідження ефективності заходів заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, та розкрито особливості їх використання;

– сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавства про заходи заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх ув'язнених, а також розроблено практичні рекомендації стосовно ефективізації таких заходів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері застосування заходів заохочення і стягнення до засуджених осіб.

Предметом дослідження є заходи заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, та їх ефективність.

Методологічну основу дослідження становить система філософських дослідницьких підходів, загальнонаукових, спеціально-юридичних методів та методів психологічного дослідження, а також прийомів і засобів наукового пізнання досліджуваного явища, використання яких допомогло досягти поставленої мети та забезпечити одержання достовірних і науково обґрунтованих результатів дослідження. З-поміж філософських дослідницьких підходів застосовано *діалектичний та аксіологічний* метод. Серед загальнонаукових методів у дослідженні використано такі: *системний та безпосередньо пов'язані з ним структурно-функціональний метод і метод класифікації*; *метод аналізу та синтезу*; *проблемно-хронологічний метод*; *метод аналізу документів*; *герменевтичний*; *термінологічний*; *лінгвістичний*; *статистичний*; *конкретно-соціологічний* методи; *метод гіпотез*; а також

методи *факторного та кластерного аналізу*. В основу дослідження також покладено такі спеціально юридичні методи: *порівняльно-правового аналізу, формально-юридичний (догматичний)*. Крім того, використано низку методів психологічного дослідження, а саме: *порівняльний, емпіричний психодіагностичний* метод опитування, методи (кількісні та якісні) *обробки даних, інтерпретаційний* метод. Дослідження проведено ще й на підставі логічних прийомів і засобів наукового пізнання: *індукції і дедукції, абстрагування, аналогії*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в українській науці кримінально-виконавчого права комплексним дослідженням теоретичних засад і практичних особливостей правового регулювання застосування заходів заохочення та стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, а також методики встановлення ефективності таких заходів. Найбільш значущими результатами, що розкривають наукову новизну дисертаційного дослідження, є такі сформульовані у роботі положення, узагальнення, висновки, пропозиції та рекомендації:

вперше:

- обґрунтовано, що розуміння правової природи заходів як заохочення, так і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, власне як стимулюючих їхню правослухняну поведінку, а відтак їх виправлення і ресоціалізацію та запобігання новим правопорушенням, є передумовою досягнення ефективності таких заходів;

- досліджено стан (обсяг і зміст) впровадження в національному законодавстві положень міжнародних стандартів щодо особливостей застосування до неповнолітніх ув'язнених заходів заохочення і стягнення;

- сформульовано низку пропозицій щодо удосконалення законодавства про заходи дисциплінарного впливу, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, а саме стосовно: переліків видів заходів заохочення та заходів стягнення, що застосовуються до неповнолітніх ув'язнених, переліків та змісту підстав застосування до них заходів заохочення та заходів стягнення, особливостей порядку застосування до них заходів заохочення та заходів стягнення;

- обґрунтовано використання комплексу методик, у т. ч. двох авторських анкет, для дослідження ефективності заходів заохочення і стягнення, застосовуваних до неповнолітніх ув'язнених, загалом та визначення суб'єктивних (внутрішніх) емпіричних референтів зокрема;

- сформульовано й обґрунтовано низку практичних рекомендацій щодо ефективізації заходів заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі.

удосконалено:

- аргументування доцільності використання юридичного підходу до встановлення факту виправлення неповнолітнього ув'язненого;

- обґрунтування того, що досягнення виправлення та ресоціалізації неповнолітніх ув'язнених варто визнати засадничим критерієм дієвості й ефективності застосовуваних до них тих чи інших заходів заохочень і стягнень;

– твердження про те, що засобом ефективізації заходів заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, виступає принцип індивідуалізації, який проявляється у врахуванні соціально-психологічних властивостей особистості неповнолітнього ув'язненого, а також його поведінки під час відбування покарання;

– висновок про те, що розроблення науково обґрунтованої методики вимірювання, оцінювання ефективності заходів заохочення і стягнення, що застосовуються до неповнолітніх ув'язнених, має базуватися на таких суб'єктивних (внутрішніх) емпіричних референтах, якими виступають передусім певні показники внутрішньої особистісної мотивації та ставлення засудженого до конкретних заходів заохочення та заходів стягнення, а також показники соціально-демографічних характеристик і психологічних особливостей особистості засудженого.

набули подальшого розвитку:

– аналіз міжнародно-правових стандартів виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх, а передусім розкриття особливостей застосування до неповнолітніх ув'язнених заходів заохочення і стягнення;

– узагальнення поширених у доктрині кримінально-виконавчого права підходів до розуміння ресоціалізації неповнолітніх ув'язнених.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розробки та рекомендації, отримані в процесі дослідження, можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* (для подальших досліджень проблем, пов'язаних із ефективізацією застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, в науці кримінально-виконавчого права, юридичній психології, пенітенціарній психології і педагогіці); *правотворчій діяльності* (у процесі вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України щодо застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх ув'язнених та узгодження його з міжнародними стандартами, у т. ч. при розробці відповідних методичних вказівок і рекомендацій); *правозастосовній діяльності* (у практичній діяльності органів і установ виконання покарань щодо ефективізації застосування заходів заохочення і стягнення до неповнолітніх ув'язнених, у т. ч. для покращення роботи соціально-психологічної служби і методично-виховної ради виховної колонії, а передусім пенітенціарних психологів і педагогів та їх ширшого залучення до забезпечення такої ефективізації); *освітньому процесі* (при викладанні курсів «Кримінально-виконавче право України», «Юридична психологія», «Пенітенціарна психологія» та відповідних спецкурсів, а також для підготовки підручників та навчальних і методичних посібників).

Основні положення і результати дисертації апробовані авторкою на таких науково-практичних заходах: IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (м. Львів, 23 жовтня 2020 р.), звітна наукова конференція філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 4-5 лютого 2021 р.), перша міжнародна науково-практична

конференція «Незалежність України: права людини та національна безпека» (м. Львів, 21 травня 2021 р.), міжнародна науково-практична конференція «Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю. Пам'яті професора Ю. М. Оборотова (до 75-річчя від дня народження доктора юридичних наук, професора Ю. М. Оборотова)» (м. Одеса, 17 вересня 2021 р.), II міжнародна наукова і теоретична конференція «Процес і динаміка наукового шляху» (м. Атени (Грецька Республіка), 17 вересня 2021 р.), друга міжнародна науково-практична конференція «Незалежність України: права людини та національна безпека» (м. Львів, 20 травня 2022 р.).

Основні результати дисертації відображено у восьми наукових статтях, опублікованих в українських фахових виданнях з юридичних наук, а також у шести тезах доповідей на всеукраїнських, регіональних та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, а саме:

наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Бурдіна Т. Юридичні та психологічні засади методики дослідження ефективності заходів дисциплінарного впливу, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2021. Випуск 72. С. 113-121.

2. Бурдіна Т. Міжнародні стандарти процедури застосування до неповнолітніх ув'язнених заходів дисциплінарного впливу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2021. Випуск 73. С. 131-139.

3. Бурдіна Т. Поняття, сутність і значення заохочень, що застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. Випуск 74. С. 166-175.

4. Бурдіна Т. Поняття, сутність і значення заходів стягнення, що застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. Випуск 75. С. 153-160.

5. Бурдіна Т. Сутність, мета і значення заходів дисциплінарного впливу, що застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2023. Випуск 76. С. 198-205

6. Бурдіна Т. Виправлення і ресоціалізація неповнолітніх ув'язнених як критерій ефективності застосовуваних до них заходів заохочення і стягнення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 301-312.

7. Бурдіна Т. Деякі особливості порядку застосування заходів заохочення та процедури застосування заходів стягнення до неповнолітніх ув'язнених. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2024. Випуск 78. С. 318-330.

8. Бурдіна Т. Особливості та дискусійні аспекти підстав застосування заходів заохочення до неповнолітніх ув'язнених. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №2. С. 553-563.

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Грабовська С., Бурдіна Т. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників з різним ставленням до засобів дисциплінарного впливу. *Психічне здоров'я особистості у кризовому*

суспільстві: збірник тез V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 23 жовтня 2020 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 43-46.

10. Грабовська С., Бурдіна Т. Психологічні засади розробки ефективних засобів дисциплінарного впливу на неповнолітніх правопорушників, що перебувають у виправному закладі. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка*. Львів, 2021. С. 157-160.

11. Бурдіна Т. Міжнародні стандарти застосування заходів дисциплінарного впливу до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Незалежність України: права людини та національна безпека: збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 21 травня 2021 р.). Львів: Галицька видавнича спілка, 2021. С. 236-238.

12. Бурдіна Т. В. Міжнародні стандарти законних інтересів неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю. Пам'яті професора Ю. М. Оборотова (до 75-річчя від дня народження доктора юридичних наук, професора Ю. М. Оборотова): матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 17 вересня 2021 р.). Одеса: Фенікс, 2021. С. 232-237.

13. Бурдіна Т. В. Підстави застосування заходів заохочення до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1) (Athens, Hellenic Republic, September 17, 2021): European Scientific Platform*. С. 56-60.

14. Бурдіна Т. Переведення на поліпшені умови тримання як захід заохочення, що застосовується до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі. *Незалежність України: права людини та національна безпека: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 20 травня 2022 р.). Львів: Галицька видавнича спілка, 2022. С. 196-199.

З огляду на викладене, фаховий семінар кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ приймає рішення надати Висновок про те, що дисертація Тетяни БУРДІНОЇ на тему «Заходи заохочення і стягнення, які застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, та їх ефективність», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»,

1) містить елементи наукової новизни, а її результати мають теоретичне і практичне значення для вітчизняної юридичної науки;

2) відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим

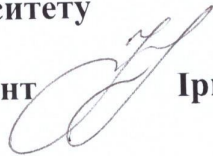
наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також положенням освітньо-наукової програми «Право» для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – за спеціальністю 081 «Право» у Львівському державному університеті внутрішніх справ;

3) відображена у чотирнадцятих публікаціях, зокрема: у восьми статтях, опублікованих у фахових виданнях категорії Б, перелік яких затверджено МОН України, а також у шести тезах доповідей на науково-практичних заходах;

4) виконана дисертанткою самостійно, отримані теоретичні висновки і результати демонструють особисті дослідження авторки;

5) рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Голова засідання фахового семінару:
завідувач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФПП
Львівського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Ірина ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН